



АБОРИГЕНИ

Вони давно зникли із наших сіл, тому не так уже багато серед нас знайдеться тих, хто ще застав їх за роботою на полях, на будівництві чи за перевезенням вантажів. Але пам'ятаю, що у 60-х роках, дитиною, я таки бачила їх на Канівщині. І їхній вигляд викликав у мене тоді дуже рясні сльози. Смикаючи бабцю за спідницю, я показувала на них пальцем і щосили кричала:

- Зніміть із них оте! Їм же боляче!

«Оте», що на мою думку завдавало великого болю, називалось ярмом. Шийне або

лобове, воно слугувало упряжжю для робочої худоби, замикалось занозою і прикріплялось до голобель чи дишла. А запрягали в ярмо, як правило волів, тих кого на селі тепер із свічкою не найдеш. Хоч у 60-х/70-х роках їх ще тримали у наших колгоспах, а до середини ХІХ ст. вони взагалі були для нас основною тягловою силою. Звідси і таке поняття як «нетяга», тобто бідняк, який не мав своєї «тяги». Для нашої прадавньої аграрної культури цей кастрований бик української сірої великої рогатої худоби був просто невід'ємним атрибутом. До речі, вважається, що саме українська сіра ВРХ є спадкоємицею дикого степового тура. Відзначалась вона надзвичайною витривалістю, невибагливістю до умов утримання і стійкістю до хвороб. Її не брала навіть чума. Вірно служила українська сіра нашим пращурам навіть харчуючись одним очеретом та рогозою.

Для того щоб виростити вола, так би мовити до обіднього столу, тварину кастрували у віці 2-5 місяців. Ріс такий віл досить швидко, а вихід м'ясної продукції становив аж 70 %! Надзвичайно міцною була його шкіра. Із неї шили взуття та виготовляли підшви. А от робочого вола вирощували довго. Кастрували його у більш пізньому віці, а застосовувати на важких роботах починали тільки через 8-9 років. Зате ж як воли трудились! Зазвичай їх запрягали попарно, і вони могли працювати по 12 годин без перекурів і перерви на обід. Крім суто польових робіт волів застосовували для найважчих трудомістких процесів. Ними возили із лісу колоди, а на будівництві піднімали цеглу. Такий підйомний кран міг брати на себе по 500 цеглин відразу. Та власне і чумацтво, наш старовинний візницько-торговельний промисел, був би просто неможливим без волів. І при всьому цьому воли були дуже дешевими в утриманні. Вони обходились власникові у 17,2 коп. на день, у 5 крб. на місяць і приблизно у 60 крб. на рік. Але якщо у господарстві була толока, а вірніше кажучи пустир чи мочар, де ріс корм грубий і непридатний для вживання іншою худобою, то утримання волів здешевлювалось удвічі. Під час осінніх польових робіт, виробляючи не менше 65-ти трудоднів, воли отримували за це тільки соломку та полову. Сіно їм починали давати лише за два тижні до початку весняної польової кампанії, і то якщо робота передбачалась занадто важкою. А влітку безвідмовних роботяг просто переводили на підніжний корм.

Крім усяких інших чеснот воли мали ще й дуже сумирну вдачу, тому із ними могли легко справлятися і жінки. Із цього приводу маслівський красзнавець О.М.

Марчук згадує: «У 1954 році мої батьки почали будуватись. Для цього потрібен був камінь, та привезти його ми не мали чим. Колгоспна конюшня і воловня знаходились за річкою, біля лісництва. От мати і пішла туди прохати коней. Однак коней їй там не дали, сказавши, що вона із ними не впорається. А от волами достеменно перевезе усе, що їй треба. Як зараз бачиться мені той теплий літній день, коли пара волів без поспіху тягла нашу підводу із каменем. Я, малий, примостився із самого верху. І ось переді мною на цілих півсвіту піднімаються велетенські волячі спини. Волячі хвости, відганяючи мух, гойдаються як два довжелезні маятники. Тож здавалось мені, що за якимось помахом хвоста зараз і мене, мов ту муху, змете із воза...».

Між іншим, саме на волах у 1903 році від самої залізниці було доставлено у Маслівку знаменитого вальцьового парового млина. Маслівський поміщик Генріх Генріхович Трітшель, який мав вищу агрономічну освіту, виписав його аж із Франції. Млин справді знаменитий, тож його історія потребує окремої розповіді. Цікавим є і той факт, що у роки колективізації першою будівлею, яку звели своїми руками перші ж колгоспники була саме конюшня, вона ж і воловня. Збудували її із дерева і обмазали глиною. У 1944/45 роках у поруйнованому війною господарстві маслівського колгоспу знову ж таки першою відбудували саме конюшню і воловню. Стіни її обплели лозою, обмазали глиною, а зверху вкрили соломною. У господарстві тоді налічувалось 20 трофейних коней і 15 корів, теж трофейних. Варто зазначити, що колгоспну ВРХ маслівчани тримали по своїх домівках аж до 1948 року, бо більш поки ніде було. Тих корівчин запрягали жінки і для оранки колгоспних полів. За відсутності техніки, як би тоді виручили воли! Та і їм ніде було взятись. Частина поголів'я колгоспної ВРХ була втрачена при евакуації за Дніпро, а частина стала сировиною для ковбасного цеху відкритого окупантами у приміщенні Маслівської школи. І все-таки, як бачимо із наведених вище спогадів, згодом воли у село повернулись. Вони покійно служили тамтешнім людям аж впритул до 70-х років.

За ту покійність, за працьовитість та природну млявість вишукана Європа і порівнювала нас саме із волами. Особливо кріпаків. Однак тут Європа, як завжди, не все врахувала. Воли мають неабияку здатність реагувати на подразники, тобто і їх можна довести до люті. Варто, скажімо, підняти перед ними вила із червоною ганчіркою, і бики зірвуться з місця. Вони мчатимуть так, що все навколо летітиме шкереберть. Тому кмітливі козаки нерідко використовували волів для військових операцій. Що й казати, воли, як істинні вихідці із народу теж були не тільки хліборобами, але і воїнами.

Тим не менш, вітчизняна наука не раз ставила собі за мету облагородити їхню кров і перетворити українську сіру ВРХ на універсальну породу. Такі спроби розпочались ще у ХІХ ст. Насамперед, хотілось селекціонерам пришвидшити дозрівання. Хоча б до двох років, як у іноземців сименталів, наприклад. Але при такій скоростиглості прагнули зберегти і нашу вища жирність молока, і високий забійний вихід яловичини. Однак поєднати якісні показники аборигенів із іноземною заманливою харчово-виробничою ідилією так і не вдалось. Ще у січні 1879 року на засіданні Правління Полтавського товариства с/г було констатовано такий факт: «Багато часу потрібно для того щоб розхитати заводську генотипну стійкість нашої української сірої. Та й чи треба вже так конче щось розхитувати? Адже ніжні іноземці на нашому кормі не те що не зможуть бути продуктивними, а навряд чи й виживуть. А породу краще поліпшувати більш ретельним доглядом. І якщо у Голландії є худоба голландська, у Швейцарії є швейцарська, то чому в Україні не бути українській сірій? Се б то нашим аборигенам...». У 1800 році на засіданні того ж таки Правління Полтавського товариства с/г було прийнято рішення про надання державних дотацій тим господарствам які утримують українську сіру ВРХ, а кращі племінні зразки представляти на міжнародних с/г

виставках. Але те все в минулому. Нині збереглось тільки невеличке поголів'я волів в Асканії-Новій та буцімто у Києво-Печерській лаврі тримають кілька десятків голів. Що ж, технічний прогрес давно витіснив славних трударів із усіх сфер нашої діяльності. Але ж витривалість і здатність до роботи ще нікому не ставали на заваді. Принаймні, ця наша вітчизняна якість, здається, потрібна всюди. Ми дешеві в утриманні і дуже терплячі. Але хіба що до тих пір, поки хтось не настроить на наші ж вила червону ганчірку. Або якщо така вічна конструкція як ярмо на шиї чи на лобі таки справді стане нам нестерпно болючою.